

วาทกรรมว่าด้วยกองทัพญี่ปุ่นในสมัยสงครามมหาเอเชียบูรพา:
ความทรงจำผ่านทางรถไฟสายมรณะ

วัตถุประสงค์ในการศึกษาวาทกรรมว่าด้วยกองทัพญี่ปุ่น สมัยสงครามมหาเอเชียบูรพา เน้นการศึกษาความทรงจำที่ถูกสร้างขึ้นเป็นตัวแทนทางประวัติศาสตร์ผ่านทางรถไฟสายมรณะ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แห่งอดีตที่ปรากฏขึ้นจริงในรูปของสุสานสงครามกาญจนบุรี สุสานสงครามช่องไถ่ พิพิธภัณฑสถานแห่งความทรงจำช่องเขาขาด อันเป็นความทรงจำร่วมทางสังคมที่เกิดขึ้นเป็นวาทกรรมว่าด้วยกองทัพญี่ปุ่นสมัยสงครามมหาเอเชียบูรพาที่สำคัญ 2 ชุด คือ วาทกรรมจากมุมมองของฝ่ายสัมพันธมิตรในฐานะผู้ถูกระงับ และวาทกรรมจากมุมมองของฝ่ายญี่ปุ่นในฐานะผู้กระทำ การศึกษาในประเด็นดังกล่าวจะช่วยขยายภาพเรื่องราวของกองทัพญี่ปุ่นในสมัยสงครามมหาเอเซียให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังจะทำให้เข้าใจถึงเหตุผลว่าทำไมทางรถไฟสายมรณะ จึงได้รับความสนใจในการนำเสนอเป็นงานเขียนทั้งในรูปของบันทึกความทรงจำ และงานเขียนทางวิชาการอย่างแพร่หลาย

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

**An Analysis of Discourses and Memorials of
The Great East-Asian War: Looking Back at the Death Railway**

This research analyses the discourses and memorials of the Great East-Asian War which represent the Japanese view of their role and deeds during and after the war, and the Allied View as victims of the Japanese Army. This analysis clarifies the views of both sides during the war and in retrospect. The interest of war veterans and victims and of people from later generations in war memorials in Thailand which is expressed in many forms as collective memory are thoroughly studied and included in this research.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วาทกรรมว่าด้วยกองทัพญี่ปุ่นสมัย สงครามมหาเอเชียบูรพา: ความทรงจำผ่านทางรถไฟสายมรณะ

พวงทิพย์ เกียรติสกุล*

ความนำ

ก่อนที่จะอธิบายเรื่องราวเกี่ยวกับวาทกรรมว่าด้วยกองทัพญี่ปุ่นในสมัยสงครามมหาเอเชียบูรพา โดยอาศัยร่องรอยของความทรงจำผ่านทางรถไฟสายมรณะนั้น ผู้ศึกษาขอกล่าวถึงกรอบความคิดของ Postmodern ที่จะนำมาใช้ในการศึกษาโดยสังเขปเสียก่อน Postmodernism ได้ตั้งข้อสงสัยต่อศาสตร์ต่าง ๆ ทั้งหลายในฐานะความรู้ของมนุษย์ที่พยายามสถาปนา "ระเบียบ" ที่แน่นอนแก่สรรพสิ่ง ดังตัวอย่างของความรู้ทางวิทยาศาสตร์ในยุคสมัยใหม่ที่เชื่อว่า วิทยาศาสตร์และเหตุผลนิยมจะนำไปสู่ความรู้ที่เป็นสัจจะ หรือความจริงแท้แน่นอนหนึ่งเดียว แต่ Postmodernism มองในมุมมองที่แตกต่างกันว่า วิทยาศาสตร์และเหตุผลนิยมแบบสมัยใหม่นั้น เป็นแค่ความรู้ความเข้าใจสังคมแบบหนึ่งเท่านั้น สัจจะที่ค้นพบเป็นแค่แง่หนึ่งเท่านั้นเองเพราะไม่มีสัจจะแบบแน่นอนจริงแท้แต่ประการเดียว** แนวคิดในการมองความรู้ทางวิทยาศาสตร์ของ Postmodernism ในลักษณะดังกล่าวย่อมส่งผลกระทบต่อวิชาการด้านประวัติศาสตร์ด้วยเช่นกัน กล่าวคือ เมื่อนักประวัติศาสตร์อ้างความเป็นวิทยาศาสตร์ และวิธีคิดหลากหลายประการที่ทักท้วงว่าเป็นวิธีคิดที่สมเหตุสมผลจนประยุกต์ใช้ได้กับสารพัดกรณี เช่น ความเข้าใจต่อการกำเนิดหรือราก การอธิบายสาเหตุและผลลัพธ์ของปรากฏการณ์หนึ่ง ๆ การพิจารณาว่าอะไรชอบด้วยเหตุผลหรือสมเหตุสมผลในการวิเคราะห์ ตลอดจนการแสวงหาความ

* อาจารย์พวงทิพย์ เกียรติสกุล ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร กำลังศึกษาต่อระดับดุษฎีบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

** ชงชัย วินิจจะกุล, "การศึกษาประวัติศาสตร์แบบ Postmodern" ใน ลิมโคตรเหง้าก็เผาแผ่นดิน, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2544, หน้า 356.

ต่อเนื่องของปรากฏการณ์ต่าง ๆ เหล่านี้ ถูกท้าทายจาก Postmodernism ซึ่งนำไปสู่การตั้งข้อสงสัยว่า ความรู้ทางประวัติศาสตร์เข้าใกล้ความจริงได้จริงหรือ ซึ่งในประเด็นนี้ Postmodernism มองเห็นว่าอดีตที่เรารับรู้ได้มักจะเป็นแค่เศษเสี้ยวกระจัดกระจายในความหมายได้หลายอย่าง ไม่มีความแน่นอนตายตัว ไม่มีเรื่องราวชัดเจนในแบบใดแบบหนึ่ง ลังจะความจริงในอดีตอย่างต้องแท้แน่นอนของนักประวัติศาสตร์ จึงเป็นความยึดมั่นถือมั่นที่เป็นไปไม่ได้ จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้น ทำให้ Postmodernism มองเห็นว่าความรู้ทางประวัติศาสตร์เป็นวาทกรรม (Discourses) นั่นคือ เป็นชุดหรือแบบแผนของภาษาและถ้อยคำ อันก่อให้เกิดความหมาย และทำให้เราเชื่อว่าเป็นความจริงในอดีต*

หลังจากได้ทำความเข้าใจแนวคิดของ Postmodernism โดยสังเขปดังกล่าวข้างต้นแล้ว ในที่นี้ ผู้ศึกษาจะทดลองศึกษาเรื่อง “วาทกรรมว่าด้วยกองทัพญี่ปุ่นในสมัยสงครามมหาเอเชียบูรพา: ความทรงจำผ่านทางรถไฟสายมรณะ” ตามแนวทางของ Postmodernism ซึ่งผู้ศึกษามีพื้นความรู้เพียงน้อยนิดพอจะกระทำได้ โดยในการศึกษาเรื่องนี้จะใช้ความหมายของ “วาทกรรม” (Discourses) ตามความหมายใกล้เคียงกับที่มิเชล ฟูโก (Michel Foucault) นักคิด นักเขียน และนักปรัชญาชาวฝรั่งเศสที่มีชื่อเสียงโด่งดังใช้แนวทาง Postmodern ในการศึกษางานยุคหลังของเขา โดยเฉพาะอย่างยิ่งนับตั้งแต่ต้นทศวรรษ 1970 เป็นต้นมา ฟูโกได้มองวาทกรรมในความหมายที่เป็นระบบและกระบวนการในการสร้าง/ผลิต (Constitute) เอกลักษณ์ (Identity) และความหมาย (Significance) ให้กับสรรพสิ่งต่าง ๆ ในสังคมที่ห่อหุ้มอยู่ ไม่ว่าจะเป็ความรู้ ความจริง อำนาจ หรือตัวตนของเราเอง นอกจากนั้น วาทกรรมยังทำหน้าที่ตรึงสิ่งที่สร้างขึ้นให้ดำรงอยู่และเป็นที่ยอมรับของสังคมในวงกว้าง กลายสภาพเป็นสิ่งที่เรียกว่า “วาทกรรมหลัก” (Dominant Discourse) หรือที่ฟูโกเรียกว่า “Episteme”** จากแนวคิดของ Postmodernism ดังกล่าวข้างต้นทำให้เข้าใจว่าความรู้ทางประวัติศาสตร์เป็นวาทกรรมประเภทหนึ่ง ซึ่งไม่ใช่อดีตที่เกิดขึ้นจริงทั้งหมดแต่อาจกล่าวได้ว่าเป็นความทรงจำของอดีตที่ไม่มีใครสามารถบันทึกประสบการณ์เชิงประจักษ์ได้ครบถ้วนรอบด้านอย่างเป็นองค์รวม (Total) ดังนั้นวาทกรรมประวัติศาสตร์ที่อธิบายเรื่องราวของเหตุการณ์ต่างๆ ในอดีตที่เกิดขึ้นจริง จึงเป็นเพียงร่องรอย (Trace) ของอดีตเท่านั้น***

ศูนย์วิทยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

* ชงชัย วินิจจะกุล, เรื่องเดิม, หน้า 357-365.

** ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, วาทกรรมการพัฒนา: อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกลักษณ์ และความเป็นอื่น, พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิภาษา, 2543 หน้า 19-20. (ดู Michel Foucault, *The Archeology of Knowledge*, New York: Pantheon Books, 1972, pp.191-192.)

*** ชงชัย วินิจจะกุล, เรื่องเดิม, หน้า 366-367.

เมื่อความรู้ทางประวัติศาสตร์หรือวาทกรรมประวัติศาสตร์ต้องอาศัยร่องรอยหรือความทรงจำอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้แล้ว เพื่อให้วาทกรรมประวัติศาสตร์นั้นมีความเป็นรูปธรรมมากขึ้น จึงมีความจำเป็นในการสร้างตัวแทนทางประวัติศาสตร์ เพื่อปลุกชีวิตให้คืนสู่อุดมคติที่ได้รับการจดจำ ดอกหญ้า และ พุดถึงอย่างไม่หยุดยั้ง อดีตนั้นจะไม่มีวันจบสิ้นลงได้เลย เพราะสัญลักษณ์แห่งอดีตปรากฏเป็นจริงในรูปของอนุสาวรีย์ วัด ภาพจิตรกรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุ วันสำคัญครบรอบงานรำลึกต่าง ๆ^๑ ที่นำไปสู่ความทรงจำร่วมทางสังคม จากความเข้าใจในแนวคิดของการศึกษาแบบ Postmodern ดังกล่าวข้างต้น ในการศึกษาเรื่อง “วาทกรรมว่าด้วยกองทัพญี่ปุ่นสมัยสงครามมหาเอเชียบูรพา: ความทรงจำผ่านทางรถไฟสายมรณะ” ผู้ศึกษาเน้นการศึกษาวาทกรรมว่าด้วยกองทัพญี่ปุ่นสมัยสงครามมหาเอเชียบูรพาที่เกี่ยวข้องกับทางรถไฟสายมรณะ โดยผ่านความทรงจำที่ถูกสร้างขึ้นเป็นตัวแทนทางประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แห่งอดีตที่ปรากฏเป็นจริงในรูปของสุสานทหารสัมพันธมิตรพิพิธภัณฑสถานแห่งความทรงจำช่องเขาขาด อนุสาวรีย์ไทยานุสรณ์ รวมทั้งงานพิธีรำลึกถึงเชลยศึกผู้เสียชีวิตในการสร้างทางรถไฟสายมรณะ ฯลฯ อันเป็นความทรงจำทางสังคม ซึ่งถือว่าเป็นวาทกรรมว่าด้วยกองทัพญี่ปุ่นสมัยสงครามมหาเอเชียบูรพาที่สำคัญ 2 ชุด โดยวาทกรรมชุดแรกเป็นวาทกรรมจากมุมมองของฝ่ายสัมพันธมิตรในฐานะผู้ถูกกระทำ ส่วนวาทกรรมชุดที่สองเป็นมุมมองจากฝ่ายญี่ปุ่นในฐานะผู้กระทำ ซึ่งผู้ศึกษาหวังว่าการอธิบายในลักษณะดังกล่าว นอกจากจะช่วยขยายภาพเรื่องราวของกองทัพญี่ปุ่นในสมัยสงครามมหาเอเชียบูรพาให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้นแล้ว ยังจะทำให้ เข้าใจถึงเหตุผลว่าทำไมทางรถไฟสายมรณะจึงได้รับความสนใจในการนำเสนอเป็นงานเขียนทั้งในรูปของบันทึกความทรงจำ และงานเขียนทางวิชาการได้อีกด้วย

วาทกรรมว่าด้วยกองทัพญี่ปุ่นกับความทรงจำผ่านทางรถไฟสายมรณะ

วาทกรรมว่าด้วยกองทัพญี่ปุ่นกับความทรงจำผ่านทางรถไฟสายมรณะในสมัยสงครามมหาเอเชียบูรพา ที่ผ่านการรับรู้ของผู้คนส่วนใหญ่อยู่ในรูปแบบของงานเขียนที่มีลักษณะเป็นบันทึกความทรงจำของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสร้างทางรถไฟสายมรณะ ซึ่งมีมุมมองที่แตกต่างกันใน 2 ส่วนคือ ส่วนแรก เป็นบันทึกความทรงจำของพวกเชลยศึกสัมพันธมิตรและกรรมกรชาวเอเชียที่ถูกเกณฑ์มาสร้างทางรถไฟสายนี้ นับเป็นมุมมองจากผู้ถูกกระทำซึ่งมักกล่าวถึงประสบการณ์ที่ทุกข์ทรมานอย่างแสน

---

^๑ศิวรักษ์ ศิวารมย์, “ประวัติศาสตร์กับความทรงจำทางสังคม” ใน รวมบทความประวัติศาสตร์, ฉบับที่ 19: 2540, หน้า 70. (ดู นิธิ เอียวศรีวงศ์, “ชาติไทย, เมืองไทย, แบบเรียนและอนุสาวรีย์: ว่าด้วยวัฒนธรรม, รัฐ, และรูปการจิตสำนึก” ใน ศิลปวัฒนธรรมฉบับพิเศษ กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2538).

สาเหตุจากความโหดเหี้ยมไร้มนุษยธรรมและการกระทำทารุณกรรมของทหารญี่ปุ่น ที่บังคับให้พวกเขาทำงานหนักโดยได้รับอาหารตอบแทนไม่เพียงพอ อีกทั้งยังต้องเผชิญกับปัญหาโรคระบาดและภัยธรรมชาติที่โหดร้าย จนสหายร่วมสงครามต้องจบชีวิตลงเป็นจำนวนมาก ส่วนงานเขียนในส่วนที่สองเป็นบันทึกความทรงจำของทหารผ่านศึกชาวญี่ปุ่นเป็นมุมมองจากผู้กระทำ แม้กล่าวถึงความยากลำบากจากการบุกป่าฝ่าดง การเจาะหิน การสร้างสะพานข้ามหุบเขา ที่มีกระแสน้ำอันเชี่ยวกราดก็ตาม แต่เป็นการเล่าความทรงจำด้วยความภูมิใจที่ได้ยินเสียงและเห็นภาพรถไฟแล่นผ่านป่าทึบ และเลียบนหน้าผาที่มีเทวสิกซ์อันเป็นผลงานแห่งความสำเร็จของกองทัพญี่ปุ่นในขณะนั้น อย่างไรก็ตามภายหลังจากที่สงครามมหาเอเชียบูรพาสิ้นสุดลงด้วยความปราชัยของกองทัพญี่ปุ่น เมื่อวันที่ 15 สิงหาคม 2488 แล้ว ความภาคภูมิใจของทหารญี่ปุ่นที่มีต่อกองทัพญี่ปุ่นจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างสิ้นเชิง จนกลายเป็นประวัติศาสตร์บาดแผล (Traumatic Past)^๓ ที่ฝ่ายญี่ปุ่นอยากจะลืม เพื่อหลีกเลี่ยงที่จะเผชิญกับความจริงที่ว่ากองทัพญี่ปุ่นเป็นผู้รุกรานและกระทำการที่โหดร้ายทารุณต่อเชลยศึกสัมพันธมิตร ด้วยเหตุผลเช่นนี้จึงมีส่วนทำให้การสร้างวาทกรรมทางประวัติศาสตร์ที่เป็นสัญลักษณ์ของความทรงจำอันเกี่ยวข้องกับทางรถไฟสายมรณะของกองทัพญี่ปุ่นค่อนข้างจำกัด แต่ในทางตรงกันข้ามวาทกรรมทางประวัติศาสตร์ที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นสัญลักษณ์แห่งอดีต ที่เกี่ยวข้องกับทางรถไฟสายมรณะจากฝ่ายสัมพันธมิตรกลับมีการผลิตที่หลากหลาย อีกทั้งยังมีการผลิตซ้ำเพื่อตอกย้ำวาทกรรมดังกล่าวให้ดำรงอยู่และเป็นที่ยอมรับของสังคมในวงกว้าง ซึ่งในที่นี้จะได้นำเสนอรายละเอียดเกี่ยวกับวาทกรรมทั้ง 2 ชุด ต่อไปดังนี้

1. วาทกรรมว่าด้วยกองทัพญี่ปุ่นจากฝ่ายสัมพันธมิตร

ดังได้กล่าวไปแล้วข้างต้นว่าวาทกรรมว่าด้วยกองทัพญี่ปุ่นจากฝ่ายสัมพันธมิตร ที่สร้างขึ้นเป็นสัญลักษณ์ของความทรงจำที่เกี่ยวข้องกับทางรถไฟสายมรณะสมัยสงครามมหาเอเชียบูรพานั้น มีการผลิตที่หลากหลาย อีกทั้งยังมีการผลิตซ้ำเพื่อตอกย้ำวาทกรรมที่กล่าวถึงความโหดเหี้ยมไร้มนุษยธรรมและการกระทำทารุณกรรมของกองทัพญี่ปุ่นที่มีต่อเชลยศึกสัมพันธมิตรอย่างต่อเนื่อง โดยสามารถมองเห็นได้จากการสร้างตัวแทนของอดีตที่เป็นรูปธรรมซึ่งได้รับการจดจำและพูดถึงอย่างต่อเนื่อง ดังตัวอย่างของการสร้างสุสานทหารสัมพันธมิตรดอนรัก สุสานทหารสัมพันธมิตรช่องไก่ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งความทรงจำช่องเขาขาด พิพิธภัณฑ์สงครามอักษะและเชลยศึก หอศิลป์และพิพิธภัณฑ์สงครามโลกครั้งที่ 2 ตลอดจนพิธีรำลึกถึงเชลยศึกสัมพันธมิตรผู้เสียชีวิตจากการก่อสร้างทางรถไฟสายมรณะ เป็นต้น อย่างไรก็ตามในที่นี้จะกล่าวถึงวาทกรรมว่าด้วยกองทัพญี่ปุ่นจากฝ่ายสัมพันธมิตร

---

^๓ ชงชัย วินิจจะกุล, “ความทรงจำกับประวัติศาสตร์บาดแผล: กรณีการปราบปรามนองเลือด 16 ตุลา 19” รัฐศาสตร์สาร, ปีที่ 19 ฉบับที่ 3, 2539, หน้า 19.

โดยอธิบายผ่านตัวอย่างของการสร้างสุสานทหารสัมพันธมิตรดอนรัก สุสานทหารสัมพันธมิตรช่องไก่ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสงครามศึกษาตามลำดับดังนี้

1.1 สุสานทหารสัมพันธมิตร

หากเราได้ติดตามอ่านเรื่องราวของการสร้างสุสานทหารสัมพันธมิตรจากหนังสือโดยทั่ว ๆ ไปแล้ว มักจะนำเสนอข้อมูลว่า ภายหลังจากสิ้นสุดสงครามมหาเอเชียบูรพาแล้ว ได้มีการตกลงระหว่างรัฐบาลไทยกับฝ่ายสัมพันธมิตรเพื่อจัดสร้างสุสานผู้เสียชีวิตในการสร้างทางรถไฟสายมรณะที่จังหวัดกาญจนบุรี เมื่อวันที่ 24 สิงหาคม 2497* แต่เมื่อได้ทำการค้นคว้าเอกสารทางราชการจากหอจดหมายเหตุแห่งชาติของไทยกลับพบว่า แท้จริงแล้วฝ่ายสัมพันธมิตรได้เริ่มเข้ามาเจรจาขอใช้ที่ดินที่บ้านดอนรัก และเขาชนไก่ ในจังหวัดกาญจนบุรี เพื่อสร้างเป็นสุสานฝังศพเชลยศึกสัมพันธมิตรอย่างถาวร นับตั้งแต่วันที่ 27 พฤศจิกายน 2488** นั้นย่อมหาความหมายว่าเพียงระยะเวลาแค่ 3 เดือนเศษ ภายหลังจากที่กองทัพญี่ปุ่นประกาศพ่ายแพ้สงครามในวันที่ 15 สิงหาคม 2488 ฝ่ายสัมพันธมิตรก็ได้เริ่มดำเนินการเจรจาในการก่อสร้างสุสานเพื่อเป็นตัวแทนความทรงจำถึงความกล้าหาญอดทน และเสียสละของทหารสัมพันธมิตรที่ต้องเสียชีวิตจากการก่อสร้างทางรถไฟสายมรณะ และในอีกด้านหนึ่ง ยังเป็นตัวแทนความทรงจำถึงความโหดเหี้ยมไร้มนุษยธรรม และการกระทำทารุณกรรมของกองทัพญี่ปุ่นที่มีต่อเชลยศึกสัมพันธมิตรที่เกิดขึ้นบนเส้นทางรถไฟสายนี้ ในสมัยสงครามมหาเอเชียบูรพาอีกด้วย

อย่างไรก็ตามต่อมาในวันที่ 1 มกราคม 2489 ได้มีการทำความตกลงระหว่างไทยกับสหราชอาณาจักรว่าด้วยเรื่องสุสานสงคราม ตามข้อ 17 แห่งความตกลงสันติภาพ พ.ศ.2489 ซึ่งรัฐบาลไทยมีความผูกพันต้องทำความตกลงเพื่อต่างฝ่ายต่างบำรุงรักษาที่ฝังศพสงครามเพื่อประโยชน์แก่การจัดตั้งถาวรและการดูแลในภายหน้า ทั้งนี้ฝ่ายไทยจะเป็นผู้ดำเนินการเจรจาดอกกับเจ้าของที่ดินที่สุสานทหารสัมพันธมิตรช่องไก่ (สุสานเขาชนไก่) และสุสานทหารสัมพันธมิตรดอนรัก (สุสานบ้านดอนรัก) ที่ฝ่ายสัมพันธมิตรภายใต้การนำของอังกฤษต้องการสร้างเป็นสุสานทหารอย่างถาวรสืบไป ส่วนฝ่ายอังกฤษจะเป็นผู้ดำเนินการก่อสร้างอาคารที่จำเป็นต่าง ๆ ดำเนินการขนย้ายอัฐิทหารสัมพันธมิตรที่กระจัดกระจายอยู่ในที่ต่าง ๆ ของจังหวัดกาญจนบุรี มารวบรวมและฝังไว้ในสุสานทั้งสองแห่งนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

* วรวิฑู สวรรณฤทธิ์, สงครามมหาเอเชียบูรพา: กาญจนบุรี, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2544, หน้า 45.

** หจข., (1) มท.3.1.4.10/83 การทำความตกลงว่าด้วยหลุมฝังศพ. (21 พ.ย. 2488 – 4 ธ.ค. 2494).

อีกทั้งยังจะเป็นผู้จัดการบำรุงดูแลรักษาที่ดินให้สะอาดสวยงาม* อย่างไรก็ตามในช่วงที่ฝ่ายไทยกำลังดำเนินการเจรจาตกลงในรายละเอียดกับเจ้าของที่ดิน ฝ่ายสัมพันธมิตรก็ได้เริ่มดำเนินการขนย้ายอัฐิเชลยศึกและทำการก่อสร้างสุสานในหลายส่วนเสร็จไปบ้างแล้ว แต่การเจรจาตกลงเรื่องที่ดินเป็นไปอย่างล่าช้าด้วยปัญหาราคาค่าเวนคืนที่ดินที่สูงขึ้น** ในที่สุดเมื่อวันที่ 24 กันยายน 2495 กระทรวงมหาดไทยได้อนุมัติเวนคืนที่ดินสำหรับสร้างสุสานทหารสัมพันธมิตรช่องไก่ ซึ่งเป็นที่ดินของนายองวินโกมินทร์ เนื้อที่ 6 ไร่ 2 งาน 97 ตารางวา ค่าชดใช้ 1,200 บาท และที่ดินของนายเขียน ศิริเวชพันธ์ เนื้อที่ 17 ไร่ 20 งาน 20 ตารางวา ค่าชดใช้ 8,000 บาท รวมทั้งจัดโอนที่ดินเพื่อสร้างสุสานทหารสัมพันธมิตรดอนรักจากนางสมนา แด้มทอง เนื้อที่ 17 ไร่เศษ ค่าชดใช้ 80,000 บาท ทั้งนี้ทางกระทรวงมหาดไทยได้ขึ้นทะเบียนที่ดินดังกล่าวทั้งหมดเป็นที่ดินของราชพัสดุ*** ดังนั้นเมื่อรัฐบาลไทยโดยกระทรวงมหาดไทยได้อนุมัติเวนคืนที่ดินจากรัฐเพื่อสร้างสุสานทหารสัมพันธมิตรเป็นที่เรียบร้อยแล้ว รัฐบาลสหราชอาณาจักรแห่งบริเตนใหญ่และไอร์แลนด์เหนือ ออสเตรเลียและอินเดียได้เข้ามาทำความเข้าใจความตกลงเรื่องหลุมฝังศพสงครามระหว่างไทย-จักรภพบริติชขึ้นที่กระทรวงการต่างประเทศ เมื่อวันที่ 24 สิงหาคม 2497 อีกฉบับหนึ่ง ซึ่งตามความตกลงดังกล่าว ได้ให้อำนาจแก่คณะกรรมการหลุมฝังศพสงครามแห่งจักรวรรดิ ที่มีสำนักงานใหญ่อยู่ที่กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษเป็นผู้ดูแลรักษาสิ่งก่อสร้าง ปิดล้อมรั้ว จัดสุสาน และปลุกต้นไม้ตามที่คณะกรรมการเห็นชอบ อีกทั้งยังมีอำนาจในการแต่งตั้งบุคคลที่จะทำการดูแลรักษาสุสานเป็นคราว ๆ ไป† ด้วยเหตุนี้จึงทำให้สุสานทหารสัมพันธมิตรช่องไก่ และสุสานทหารสัมพันธมิตรดอนรักได้รับการดูแลและบำรุงรักษาเป็นอย่างดี ซึ่งจะได้อธิบายรายละเอียดให้เห็นเป็นลำดับดังนี้

* หจข. (1) มท.3.1.4.10/90 การจัดที่ดินให้ฝ่ายอังกฤษใช้เป็นสุสานสงคราม (10 มี.ย. 2491 – 8 ก.ค. 2492).

** หจข. (1) มท.3.1.4.10/96 สุสานสงครามของสหราชอาณาจักร (1 ม.ค. 2489 – 24 ก.ย. 2495)

*** หจข. (1) มท.3.1.4.10/97 ความตกลงว่าด้วยหลุมฝังศพสงครามกับฝ่ายบริติช (16 มี.ย. 2495 – 10 พ.ย. 2496).

† หจข. (1) มท.3.1.4.10/100 ความตกลงเรื่องหลุมฝังศพสงครามระหว่างไทย-จักรภพบริติช (12 ม.ค. 2497 – 10 มี.ย. 2501).

• สุสานทหารสัมพันธมิตรชองไก่อ่ (Chungkai War Cemetery) ตั้งอยู่ที่บ้านเขาปูน ตำบลลิ้นช้าง อำเภอเมืองกาญจนบุรี แต่เดิมในช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพาสุสานแห่งนี้เคยเป็นที่ตั้งของค่ายใหญ่คุมขังเชลยศึกและมีโรงพยาบาลที่ถูกขนานนามว่า "เรือนมรณะ"^{*} แต่ต่อมาภายหลังสงครามเมื่อฝ่ายสัมพันธมิตรได้ทำความตกลงว่าด้วยเรื่องสุสานสงครามกับรัฐบาลไทยแล้ว จึงได้รวบรวมอัฐิของเชลยศึกสัมพันธมิตร ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวอังกฤษ ออสเตรเลีย และฮอลันดาที่อยู่อย่างกระจัดกระจายตามที่ต่างๆ ตลอดเส้นทางรถไฟสายมรณะในจังหวัดกาญจนบุรี เข้ามาฝังในสุสานจำนวน 1,740 หลุม^{**} โดยสุสานแห่งนี้ตั้งอยู่บนเนินห่างจากริมแม่น้ำแควน้อยประมาณ 200 เมตร จากชุมประทูทางเข้ามองเห็นแท่นหินอ่อนรูปรางคล้ายหีบศพจารึกคำไว้อาลัยว่า "THEIR NAME LIVETH FOR EVERMORE" เห็นแท่นหินอ่อนมองเห็นทางเขนสีขาวใหญ่ดูเด่นเป็นสง่า เพราะมีต้นไม้ใหญ่พวกหางนกยูงและลิ้นทมแดงเป็นฉากประกอบ ภายในสุสานยังมีไม้ดอก เช่น อินทนิล เฟื่องฟ้า พวงทอง กุหลาบ และเข็มประดับอย่างสวยงาม ทำให้บรรยากาศสงบร่มเย็น แต่แฝงด้วยความอาลัยและรำลึกถึงทหารเชลยศึกสัมพันธมิตรผู้จากไป

ภาพที่ 1 : แท่นหินอ่อนจารึกคำไว้อาลัยแต่ทหารผ่านศึกผู้เสียชีวิต^{***}

^{*} วรวิฑู สุวรรณฤทธิ์, "หลักฐานทางประวัติศาสตร์บนซากทางรถไฟสายมรณะ" ใน เส้นทางมรณะ...แม่น้ำแคว, กาญจนบุรี: สมาคมสื่อมวลชนจังหวัดกาญจนบุรี, 2536, หน้า 72-73.

^{**} วรวิฑู สุวรรณฤทธิ์, สงครามมหาเอเชียบูรพา : กาญจนบุรี, หน้า 46.

^{***} ที่มา: KANCHANABURI : Spirit of the Death Railway and the River Kwai Bridge, Nonthaburi : Indoor Design Co, Ltd, 1987, p.60.

• สุสานทหารสัมพันธมิตรดอนรัก หรือสุสานสงครามกาญจนบุรี (Kanchanaburi War Cemetary) สุสานทหารสัมพันธมิตรดอนรัก หรือที่ชาวบ้านกาญจนบุรีเรียกว่า "ป่าช้าฝรั่ง" ตั้งอยู่หลังสถานีรถไฟกาญจนบุรี ในเขตบ้านดอนรัก ตำบลบ้านเหนือ อำเภอเมืองกาญจนบุรี ตัวสุสานล้อมรอบด้วยต้นทุเรียนทั้ง 4 ด้าน ส่วนภายในตกแต่งไว้ด้วยไม้ดอกไม้ประดับอย่างโอ้อวดสวยงาม ตรงซุ้มประตูทางเข้าข้างหน้ามีตัวอักษรเขียนว่า "KANCHANABURI WAR CEMETARY 1939-1945" ภายในห้องโถงมีคำจารึกทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ นอกจากนี้ยังมีแผ่นจารึกกล่าวถึงความทรงจำที่น่าภาคภูมิใจในความกล้าหาญอดทน และการเสียสละของเชลยศึกสัมพันธมิตรที่ต้องเสียชีวิตจากการสร้างทางรถไฟสายไทย-พม่า ความว่า

"IN HONOURED REMEMBRANCE OF THE
FORTITUDE AND SACRIFICE OF THAT VALANT
COMPANY WHO PERISHD WHILE BUILDING
THE RAILWAY FROM THAILAND TO BURMA..."*

ภาพที่ 2: ป้ายจารึกความทรงจำถึงเชลยศึกผู้กล้าหาญอดทน และ
เสียสละที่สุสานทหารสัมพันธมิตรดอนรัก**

* KANCHANABURI : Spirit of the Death Railway and the River Kwai Bridge, Nonthaburi : Indoor Design Co, Ltd, 1987, p.38.

** KANCHANABURI : Spirit of the Death Railway and the River Kwai Bridge. Nonthaburi : Indoor Design Co, Ltd, 1987, p.60.

สุสานนี้มีหลุมฝังอัฐิของเชลยศึกสัมพันธมิตรชาวอังกฤษ ฮอลันดา นิวซีแลนด์ และแคนาดา ฯลฯ รวมกันทั้งสิ้น 6,982 หลุม จัดสร้างเป็นแถวอย่างมีระเบียบ โดยหลุมฝังอัฐิแต่ละหลุมมีทองเหลืองจารึกชื่อ สังกัด อายุ และคำไว้อาลัยที่เขียนไว้อย่างซาบซึ้ง ซึ่งนับเป็นส่วนหนึ่งของชุดวาทกรรมจากฝ่ายสัมพันธมิตรที่ยังคงตอกย้ำความทรงจำอันเจ็บปวด ที่ได้รับจากความโหดเหี้ยมไร้มนุษยธรรมของกองทัพญี่ปุ่นที่เป็นต้นเหตุของการสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รักของครอบครัว ดังตัวอย่างของคำไว้อาลัยที่มีการจารึกไว้อย่างซาบซึ้งดังนี้

"PEACEFULLY SLEEPING, FREEDOM FROM ALL PAIN UNTIL IN HEAVEN WE MEET AGAIN."

"FREE FROM SORROW, FREE FROM PAIN, IN GOD'S OWN TIME, WE SHALL MEET AGAIN."

"OFTEN A SILENT TEAR. ALWAYS A BEAUTIFUL MEMORY."

"IN MEMORY OF MY DEAR HUSBAND BOB. ALWAYS IN OUR THOUGHTS. WIFE MILLTE, SON COLLIN."

ภาพที่ 3: จารึกคำไว้อาลัยแด่เชลยศึก ที่สุสานทหารสัมพันธมิตรดอนรัก*

* พวงทิพย์ เกียรติสกุล. ภาพถ่ายจากสุสานทหารสัมพันธมิตรดอนรัก จังหวัดกาญจนบุรี (10 กุมภาพันธ์ 2545).

อย่างไรก็ตามหากดูเนื้อหาโดยรวมของคำไว้อาลัยในตัวอย่างข้างต้นจะพบว่า เป็นชวาทกรรมที่มีความหมายของความเจ็บปวดบางอย่างซ่อนอยู่ โดยสะท้อนให้เห็นว่าในช่วงที่ทหารฝ่ายสัมพันธมิตรยังมีชีวิตอยู่ภายใต้การควบคุมของกองทัพญี่ปุ่น ทหารเหล่านั้นต่างได้รับความทุกข์ยากและเจ็บปวด ดังนั้นเมื่อพวกเขาเสียชีวิตไปแล้ว ญาติพี่น้องจึงอวยพรให้พวกเขาหลุดพ้นจากความทุกข์ยากและเจ็บปวด แต่อย่างไรก็ตามสิ่งเหล่านั้นยังคงจารึกอยู่ในใจของผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ตลอดไป นอกจากคำไว้อาลัยที่จารึกไว้อย่างซาบซึ้งดังกล่าวข้างต้นแล้ว วาทกรรมว่าด้วยกองทัพญี่ปุ่นสมัยสงครามมหาเอเชียบูรพาจากฝ่ายสัมพันธมิตร ยังได้รับการต่อยอดและผลิตซ้ำจากการจัดพิธีรำลึกถึงเชลยศึกผู้เสียชีวิตจากการก่อสร้างทางรถไฟสายมรณะขึ้นในทุก ๆ ปี ในอดีตชาติฝ่ายสัมพันธมิตรกำหนดวันและเรียกชื่อวันทำพิธีรำลึกถึงเชลยศึกผู้เสียชีวิตของแต่ละชาติแตกต่างกันกล่าวคือ ชาวอังกฤษเรียกว่า "REMEMBRANCE DAY" จัดขึ้นในวันที่ 11 พฤศจิกายน ชาวออสเตรเลียและนิวซีแลนด์เรียกว่า "ANZAC DAY" จัดขึ้นในวันที่ 25 เมษายน ส่วนชาวฮอลันดาเรียกว่า "ARMISTICE DAY" จัดขึ้นในวันที่ 5 พฤษภาคม อย่างไรก็ตามในวันครบรอบปีที่สำคัญของทางรถไฟสายมรณะ เช่น เมื่อ พ.ศ.2536 ประเทศทางฝ่ายสัมพันธมิตรได้ร่วมกันจัดงานครบรอบ 50 ปี เส้นทางรถไฟสายมรณะ โดยในงานดังกล่าวมีชาวอังกฤษ ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ ซึ่งรวมถึงเชลยศึกสัมพันธมิตรที่ยังมีชีวิตอยู่ เดินทางมายังสุสานทหารสัมพันธมิตร เพื่อร่วมกันไว้อาลัยและรำลึกถึงความทรงจำผ่านทางรถไฟสายมรณะเพื่อปลุกชีวิตให้คืนสู่อุบัติที่ได้รับการจดจำและพูดถึงอย่างต่อเนื่อง

1.2 พิพิธภัณฑสถานแห่งความทรงจำช่องเขาชาติ (Hellfire Pass Memorial Museum)

การสร้างพิพิธภัณฑสถานแห่งความทรงจำช่องเขาชาติ ถือเป็นวาทกรรมว่าด้วยกองทัพญี่ปุ่นสมัยสงครามมหาเอเชียบูรพา ซึ่งเป็นความทรงจำผ่านทางรถไฟสายมรณะที่น่าสนใจอีกชุดหนึ่ง กล่าวคือ เมื่อ J.G.Tom Morris อดีตเชลยศึกชาวออสเตรเลียผู้รอดชีวิตจากสงครามมหาเอเชียบูรพา ที่ยังคงจำเหตุการณ์อันโหดร้ายซึ่งได้รับการถูกเกณฑ์มาสร้างทางรถไฟสายมรณะโดยกองทัพญี่ปุ่นในเขตจังหวัดกาญจนบุรีได้อย่างไม่รู้ลืม ได้เดินทางกลับเข้ามาเยือนเส้นทางรถไฟสายมรณะอีกครั้งใน พ.ศ.2526 เขาได้ย้อนรำลึกถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นบริเวณช่องเขาชาติหรือช่องตัดแค้นหรือช่องตัดแค้นนิว (Konyu Cutting) เมื่อ 40 ปีก่อน เมื่อแรงงานเชลยศึกสัมพันธมิตรซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวออสเตรเลียจำนวน 400 คน ถูกเกณฑ์มาสร้างทางรถไฟโดยการตัดช่องภูเขาที่เป็นหิน

---

*บริษัทพานอรามาวิดีโอ, สารคดีชุดโลกสีน้ำเงิน: ตอนทางรถไฟสายมรณะ, กรุงเทพฯ: บริษัทพานอรามาวิดีโอ, 2538.

ลึกถึง 20 เมตร ให้ขาดเป็นช่องทางเพื่อสร้างทางรถไฟในเดือนมิถุนายน 2486 โดยใช้เครื่องมือกลไก
น้อยชิ้น ที่สุด เชลยศึกได้รับเพียงฆ้อน 8 ปอนด์ ส่วนเจาะเกลียวเหล็ก ระเบิด ไม้ขวาง พลั่ว เสียม
และจอบ เมื่อกองทัพญี่ปุ่นเร่งรัดกำหนดการตัดเส้นทางดังกล่าวให้แล้วเสร็จภายในเวลาอันรวดเร็ว
เพียง 3 เดือนโดยกำหนดให้เสร็จในเดือนสิงหาคมเชลยศึกชาวออสเตรเลียและอังกฤษจึงถูกเกณฑ์ส่ง
เป็นแรงงานเข้ามาเสริมเป็น 1,000 คน ซึ่งเชลยศึกถูกบังคับให้ทำงานเป็นกะ 12 ถึง 18 ชั่วโมงต่อวัน
เท่ากับเป็นการทำงานทั้งวันทั้งคืนไม่ได้หยุด โดยอาศัยแสงสว่างจากตะเกียงน้ำมันหรือกองเพลิงจาก
การเผาไม้ไผ่ ดังนั้นเมื่อมองจากด้านบนของภูเขา แสงไฟเหล่านั้นทำให้มีบรรยากาศเหมือน “ปากทาง
เข้านรก” (Jaw of Hell) ดังนั้นเชลยศึกจึงตั้งชื่อการสร้างทางรถไฟในส่วนนี้ว่า “ช่องไฟนรก” (Hellfire
Pass)*

อย่างไรก็ตามภายหลังจากที่ J.G.Tom Morris เดินทางกลับเข้ามาเยือนทางรถไฟสายมรณะ
ใน พ.ศ.2526 แล้ว เขาได้เสนอให้รัฐบาลออสเตรเลียให้ความสนใจกับอนุสรณ์สถานแห่งนี้ โดยเริ่มต้น
จากจัดพิธีรำลึกถึงเชลยศึกผู้เสียชีวิตที่อนุสรณ์สถานแห่งนี้เมื่อวันที่ 26 เมษายน 2530
โดยมี Sir Edwar “Weary” Dunlop อดีตผู้บังคับการของค่ายหินตกในสมัยสงครามมหาเอเชียบูรพา
เป็นผู้กล่าวคำปราศรัยหลัก** ต่อจากนั้นใน พ.ศ.2540 รัฐบาลออสเตรเลียได้มอบเงินทุนเพื่อพัฒนา
อนุสรณ์สถานให้เป็นพิพิธภัณฑสถานแห่งความทรงจำ (Memorial Museum) ซึ่งสร้างเสร็จและทำพิธี
เปิดพิพิธภัณฑสถานแห่งความทรงจำช่องเขาขาดเมื่อวันที่ 25 เมษายน 2541 ตรงกับวันรำลึกถึง
เชลยศึกของชาวออสเตรเลียและนิวซีแลนด์ “ANZAC DAY” โดยมีนายกรัฐมนตรีออสเตรเลีย John
Howard เดินทางมาทำพิธีเปิดอย่างเป็นทางการ

ศูนย์วิทยพัทยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

*เคน บราวด์เลย์, อนุสรณ์สถานช่องเขาขาด ทางรถไฟสายไทย-พม่า, พิมพ์ครั้งที่ 7.
กรุงเทพฯ: หอการค้าไทย-ออสเตรเลีย, 2543, หน้า 25.

**เรื่องเดียวกัน, หน้า 31.

ภาพที่ 4: เส้นทางรถไฟที่ตัดผ่านทะเลภูเขาซึ่งอยู่ในบริเวณ
พิพิธภัณฑ์สถานแห่งความทรงจำช่องเขาชาติ จังหวัดกาญจนบุรี

Hell Fire Pass memorial, Thailand

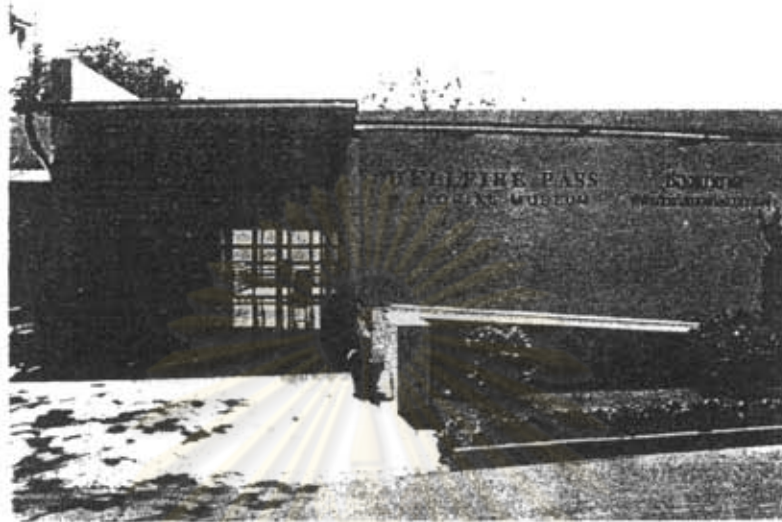

ที่มา : [http://www.rypn.org/Articles/010201 Kwai/p.3](http://www.rypn.org/Articles/010201%20Kwai/p.3).

The River Kwai Bridge and Hellfire Pass Memorial, p.38.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 5: พิพิธภัณฑ์สถานแห่งความทรงจำช่องเขาขาด อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี

ที่มา: เคน บราวน์, อนุสรณ์สถานช่องเขาขาด ทางรถไฟสายไทย-พม่า, พิมพ์ครั้งที่ 7 กรุงเทพฯ: หอการค้าไทย-ออสเตรเลีย, 2543, หน้า 22.

เมื่อเข้าไปในตัวอาคารพิพิธภัณฑ์สถานแห่งความทรงจำช่องเขาขาด ตรงประตูทางเข้ามีป้ายขนาดใหญ่บรรยายถึงความทุกข์ยากของเชลยศึกสัมพันธมิตรที่ได้รับจากการกระทำที่ทารุณโหดร้ายของกองทัพญี่ปุ่น สมัยสงครามมหาเอเซียบูรพาความว่า

“...เชลยศึกในภูมิภาคเอเชียซึ่งอยู่ในระหว่างยึดครองนั้นถูกบังคับให้ทำงานสร้างถนน สนามบิน ทางรถไฟ และที่จัดรับให้แก่กองทัพญี่ปุ่น นอกจากเชลยศึกที่เป็นทหารฝ่ายสัมพันธมิตรยังมีกรรมกรพลเรือนชาวเอเชียอีกหลายแสนคนถูกกองทัพญี่ปุ่นเกณฑ์ทำงานอย่างทารุณเช่นกัน เชลยศึกได้รับการกระทำที่ทารุณโหดร้าย ขาดแคลนอาหารและที่พักอาศัย และต้องทนต่อความทุกข์ยากลำบาก ยิ่งกว่านั้นยังมีเชลยศึกบางคนถูกใช้ในการทดลองการแพทย์และทางสงครามชีววิทยา...”

นอกจากข้อความบรรยายถึงความทุกข์ยากดังกล่าวข้างต้น ซึ่งนับเป็นวาทกรรมหลักที่ว่าด้วยความโหดร้ายทารุณของกองทัพญี่ปุ่นสมัยสงครามมหาเอเชียบูรพาดังกล่าวข้างต้นแล้ว ภายในพิพิธภัณฑ์สถานยังมีภาพถ่ายที่แสดงให้เห็นถึงความทุกข์ยากของเชลยศึกสัมพันธมิตร การจัดแสดงสิ่งของเครื่องใช้ของทหาร ไซ้ครวนที่ใช้ล้างเชลยศึก อีกทั้งยังมีห้องจัดฉายสไลด์มัลติวิชั่นเกี่ยวกับเหตุการณ์เมื่อครั้งเชลยศึกสัมพันธมิตรถูกกองทัพญี่ปุ่นเกณฑ์จากสิงคโปร์มาสร้างทางรถไฟสายมรณะอีกด้วย สิ่งต่าง ๆ ที่ฝ่ายสัมพันธมิตรจัดทำขึ้นทั้งหมดข้างต้นล้วนแล้วแต่เป็นชุดของวาทกรรมหลักที่ผลิตซ้ำและตอกย้ำถึงความโหดร้ายทารุณของกองทัพญี่ปุ่นทั้งสิ้น ซึ่งวาทกรรมในลักษณะดังกล่าวยังสามารถพบเห็นได้จากพิพิธภัณฑ์สงครามอักษะและเชลยศึก หอศิลป์และพิพิธภัณฑ์สงครามโลกครั้งที่ 2 ที่ฝ่ายสัมพันธมิตรจัดสร้างขึ้นในจังหวัดกาญจนบุรีอีกด้วย

2. วาทกรรมว่าด้วยกองทัพญี่ปุ่นจากฝ่ายญี่ปุ่น

เมื่อได้ทำการศึกษาวาทกรรมว่าด้วยกองทัพญี่ปุ่นที่เกี่ยวข้องกับทางรถไฟสายมรณะ โดยผ่านความทรงจำที่ถูกสร้างขึ้นเป็นตัวแทนทางประวัติศาสตร์ที่เป็นสัญลักษณ์แห่งอดีต พบว่าวาทกรรมที่ฝ่ายญี่ปุ่นสร้างขึ้นเป็นสื่อกลางหรือตัวแทนของความทรงจำที่เกี่ยวข้องกับกองทัพญี่ปุ่นในสมัยสงครามมหาเอเชียบูรพามีค่อนข้างจำกัด เท่าที่ได้ทำการศึกษาเฉพาะที่ปรากฏในจังหวัดกาญจนบุรีอันเป็นที่ตั้งของทางรถไฟสายมรณะนั้น มีตัวแทนของความทรงจำเพียงตัวอย่างเดียวคือ อนุสาวรีย์กรรมกรสัญชาติต่าง ๆ ที่เสียชีวิตในการสร้างทางรถไฟสายไทย-พม่า หรือที่คนไทยรู้จักในนาม “อนุสาวรีย์ไทยานุสรณ์”

2.1 อนุสาวรีย์ไทยานุสรณ์

ในเดือนพฤศจิกายน 2486 ร้อยโทยามาโมโตะ ผู้แทนหน่วยอิชิตะ ได้เข้ามาทำการติดต่อขอสร้างอนุสาวรีย์เพื่อเชิดชูเกียรติและบำเพ็ญกุศลต่อวิญญาณของกรรมกรสัญชาติต่าง ๆ ที่เสียชีวิตไปในการก่อสร้างทางรถไฟสายหนองปลาตุ๊ก - กาญจนบุรี (ทางรถไฟสายมรณะ) ที่ตำบลท่ามะขาม อำเภอเมืองกาญจนบุรี โดยขอสร้างตัวอนุสาวรีย์มีเนื้อที่ 30 ตารางเมตร สูง 6 เมตรเศษ ส่วนบริเวณโดยรอบอนุสาวรีย์มีเนื้อที่ 190 ตารางเมตร* แต่ในเวลานั้นทางฝ่ายรัฐบาลไทยเกรงจะกระทบกระเทือนต่ออธิปไตยของไทย เพราะเท่าที่ผ่านมาในอดีตการสร้างอนุสาวรีย์โดยทั่วไป ส่วนใหญ่เป็นการสร้างตามความประสงค์ของรัฐบาลไทยเอง ด้วยเหตุนี้เองทางฝ่ายไทยจึงพยายามเลี่ยงโดยการ

* หจช., บก.สูงสุด 2.6.6/8 ญี่ปุ่นขอซื้อที่ดินที่บ้านท่ามะขาม จังหวัดกาญจนบุรี เพื่อสร้างอนุสาวรีย์ให้แก่กรรมกรสัญชาติต่าง ๆ ที่เสียชีวิตในการก่อสร้างทางรถไฟสายหนองปลาตุ๊ก เขตแดนไทย - พม่า (25 พ.ย. 2486 - 18 มี.ค. 2487), หน้า 1.

ชักนำให้กองทัพญี่ปุ่นบำเพ็ญกุศลโดยการอุทิศเงินให้แก่องค์การสาธารณกุศล หรือตั้งมูลนิธิเพื่อช่วยเหลือความเป็นอยู่ของกรรมกรแทน แต่ทางฝ่ายญี่ปุ่นไม่เห็นด้วย ยังคงยืนยันและดื้อดึงดำเนินการตากถางพื้นที่และได้ลาดเทปูนซีเมนต์ในพื้นที่ดังกล่าวไปโดยพลการก่อนที่จะได้รับอนุมัติให้จัดสร้างจากรัฐบาลไทย* ผลสุดท้ายในวันที่ 1 มกราคม 2487 รัฐบาลไทยได้อนุมัติให้กองทัพญี่ปุ่นสร้างอนุสาวรีย์ได้ โดยฝ่ายไทยจะได้จัดส่งคำจารึกภาษาไทยให้กองทัพญี่ปุ่นพิจารณาก่อนตามคำขอ หลังจากนั้นเพียง 2 เดือนเศษ กองทัพญี่ปุ่นได้สร้างอนุสาวรีย์เสร็จสมบูรณ์และจัดพิธีเปิดอนุสาวรีย์กรรมกรสัญชาติต่าง ๆ ที่เสียชีวิตในการสร้างทางรถไฟสายไทย-พม่า เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2487 โดยมีพลตรีอิชิดะ ผู้บัญชาการก่อสร้างทางรถไฟฝ่ายญี่ปุ่นเป็นประธาน** ได้อ่านสาสน์ไว้อาลัยของพระจักรพรรดิญี่ปุ่น ดังฉบับที่แปลเป็นภาษาไทยความว่า

“...เพื่อเป็นที่ระลึกและไว้อาลัยแด่วิญญาณของท่านที่ได้เสียชีวิตไป เพราะโรคภัยไข้เจ็บเนื่องในการสร้างทางรถไฟเชื่อมระหว่างประเทศไทย - พม่า จึงได้กระทำพิธีเช่นวิญญาณของท่านผู้เสียสละเพื่อประโยชน์อันยิ่งใหญ่มาประดิษฐานสถิตย์ไว้ นะ อนุสาวรีย์ซึ่งเป็นที่ประจักษ์แก่ท่านทั้งหลายผู้มีเกียรติ นะที่นี้แล้ว ขณะที่ท่านเสียชีวิตเนื่องจากประสพภัยจากการเจ็บป่วยครั้งนี้ ฉันได้ภาวนาวิงวอนคุณพระศรีรัตนไตรและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในสากลโลก เพื่อคุ้มครองท่านเหล่านั้นแล้ว....”***

จากคำแปลสาสน์ไว้อาลัยของพระจักรพรรดิญี่ปุ่นดังกล่าวข้างต้น ได้สะท้อนให้เห็นถึงวาทกรรมที่สื่อออกมาจากสาสน์ฉบับดังกล่าวว่า การเสียชีวิตของกรรมกรและเชลยศึกสัญชาติต่าง ๆ เกิดขึ้นจากโรคภัยไข้เจ็บ โดยไม่ได้ระบุถึงการกระทำอันโหดร้ายทารุณของกองทัพญี่ปุ่นเลย อีกทั้งยังสรรเสริญการเสียสละชีวิตจากการสร้างทางรถไฟเชื่อมระหว่างไทย - พม่า (ทางรถไฟสายมรณะ) ซึ่งนำโดยกองทัพญี่ปุ่นว่าเป็นไปเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมอันยิ่งใหญ่ ดังจะเห็นได้จากจารึกคำไว้อาลัยรวม 8 ภาษา ที่อยู่ตรงมุมผนังทั้ง 4 ด้าน ของอนุสาวรีย์ ได้แก่ จารึกภาษาอินเดีย พม่า มลายู จีน ฮอลันดา อังกฤษ ญี่ปุ่น และโดยเฉพาะจารึกภาษาไทยที่มีการปรับแก้ตามความเห็นของกองทัพญี่ปุ่น ได้สะท้อนให้เห็นว่างานก่อสร้างทางรถไฟสายมรณะเป็นงานที่ก่อให้เกิดประโยชน์เป็นส่วนรวมดังข้อความที่ว่า

ศูนย์วิทยพัชรากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

* หจข., บก.สูงสุด 2.6.6/8 เรื่องเดิม, หน้า 12.

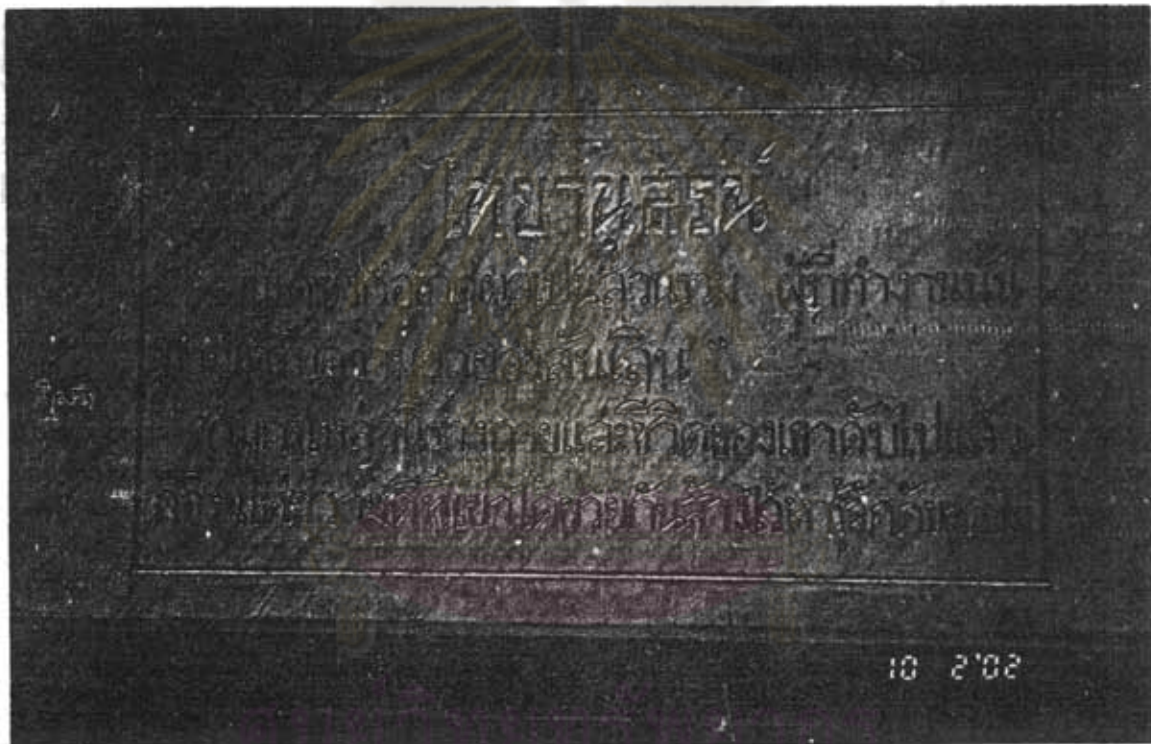
** เรื่องเดียวกัน, หน้า 80.

*** เรื่องเดียวกัน, หน้า 84.

ไถยานุสรณ์

“งานใดซึ่งก่อผลเป็นส่วนรวม ผู้ที่ทำงานนั้นย่อมได้รับความยกย่องสรรเสริญ กัมภกรเหล่านี้ร่างกายและชีวิตของเขาดับไปแล้วก็จริง แต่ความดีที่เขาได้ช่วยกันสร้างไว้ หารู้จักดับสูญหรือไม่”*

ภาพที่ 6: แผ่นจารึกคำไว้อาลัยภาษาไทย

ที่มา: พวงทิพย์ เกียรติสกุล. ภาพถ่ายจากอนุสาวรีย์ไถยานุสรณ์
จังหวัดกาญจนบุรี (10 กุมภาพันธ์ 2545).

* เรื่องเดียวกัน, หน้า 86.

ภาพที่ 7: แผ่นจารึกความทรงจำของการสูญเสียชีวิตของเชลยศึกสงคราม

ที่มา: พวงทิพย์ เกียรติสกุล. ภาพถ่ายจากอนุสาวรีย์ไทยานุสรณ์
จังหวัดกาญจนบุรี (10 กุมภาพันธ์ 2545).

อย่างไรก็ตามหากเปรียบเทียบวาทกรรมว่าด้วยกองทัพญี่ปุ่นจากฝ่ายสัมพันธมิตรกับวาทกรรมจากฝ่ายญี่ปุ่นดังได้กล่าวไปแล้วข้างต้น พบว่าวาทกรรมทั้งสองชุดมีแนวทางการอธิบายที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง กล่าวคือ วาทกรรมว่าด้วยกองทัพญี่ปุ่นซึ่งเป็นความทรงจำผ่านทางรถไฟสายมรณะที่ถูกนำเสนอในรูปของสุสานทหารสัมพันธมิตร และพิพิธภัณฑ์สถานแห่งความทรงจำช่องเขาขาดโดยฝ่ายสัมพันธมิตรนั้นสะท้อนให้เห็นถึงความโหดร้ายทารุณของกองทัพญี่ปุ่น สมัยสงครามมหาเอเชียบูรพาอย่างชัดเจน แต่ในทางตรงกันข้ามวาทกรรมว่าด้วยกองทัพญี่ปุ่นจากฝ่ายญี่ปุ่น ซึ่งนำเสนอโดยผ่านอนุสาวรีย์ไทยานุสรณ์ซึ่งสร้างเสร็จก่อนการพ่ายแพ้สงครามนั้น ไม่ได้สะท้อนให้เห็นถึงความทารุณโหดร้ายของกองทัพญี่ปุ่นเลย แต่ในขณะเดียวกันดูเหมือนเป็นการสรรเสริญกองทัพญี่ปุ่น โดยอาศัยการสรรเสริญผ่านกรรมกรผู้เสียชีวิตจากการสร้างทางรถไฟสายมรณะที่มีกองทัพญี่ปุ่นเป็นผู้นำในการก่อสร้างเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมอันยิ่งใหญ่ ซึ่งแท้ที่จริงแล้วการก่อสร้างอนุสาวรีย์สำหรับผู้เสียชีวิต

เพื่อประเทศชาตินั้นน่าจะหมายถึงเฉพาะเพื่อประเทศญี่ปุ่นซึ่งเป็นประเพณีนิยมโดยทั่วไปที่กองทัพญี่ปุ่นได้ปฏิบัติทั้งในประเทศจีน แมนจูว์ และโซอัน (สิงคโปร์)* ที่ญี่ปุ่นเข้าไปยึดครอง

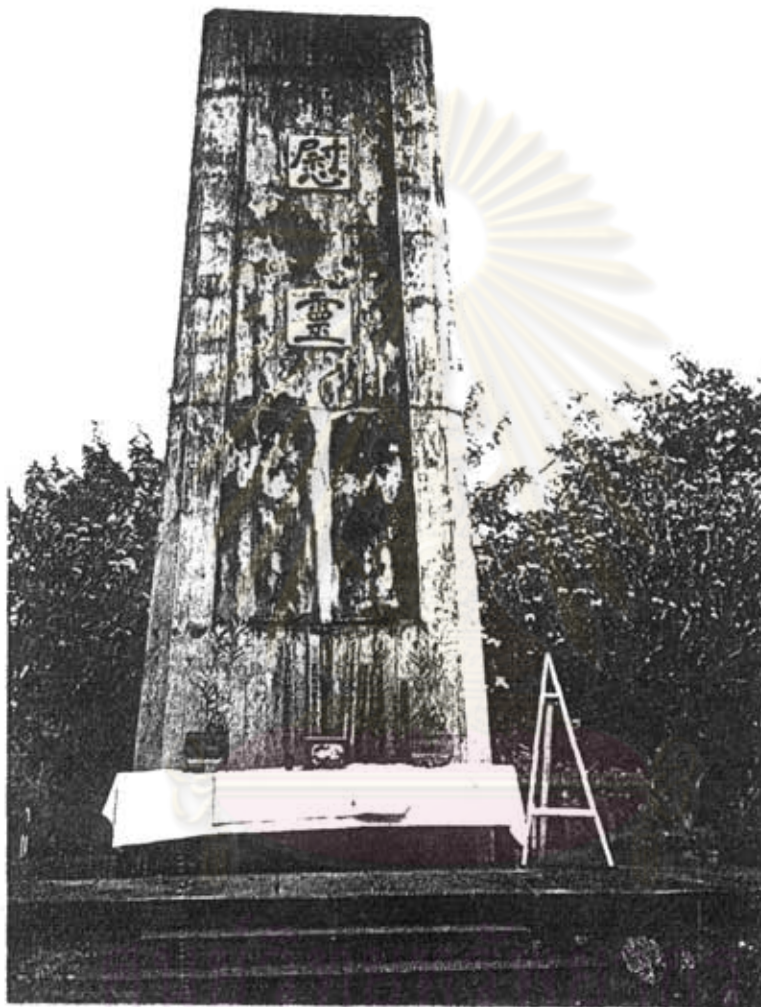
ต่อมาภายหลังจากที่กองทัพญี่ปุ่นประกาศพ่ายแพ้สงคราม เมื่อวันที่ 15 สิงหาคม 2488 ฝ่ายญี่ปุ่นต้องพบกับบทเรียนอันเจ็บปวดจากการดำเนินนโยบายที่ผิดพลาดของกองทัพ อีกทั้งยังได้รับแรงกดดันจากสายตาวาโลกที่มองกองทัพญี่ปุ่นในฐานะผู้รุกรานที่โหดร้ายทารุณ บทเรียนดังกล่าวมีผลต่อความทรงจำผ่านทางรถไฟสายมรณะ ให้กลายเป็นประวัติศาสตร์บาดแผลที่ฝ่ายญี่ปุ่นอยากจะลืมเพื่อหลีกเลี่ยงที่จะเผชิญกับอดีตที่ว่ากองทัพญี่ปุ่นเป็นผู้รุกรานและกระทำการที่โหดร้ายทารุณต่อกรรมกรและเชลยศึกสัมพันธมิตร ด้วยเหตุผลเช่นนี้จึงทำให้อนุสาวรีย์ไทยานุสรณ์ที่กองทัพญี่ปุ่นได้สร้างเพื่อเป็นอนุสรณ์แห่งความทรงจำของกรรมกรและเชลยศึกที่เสียชีวิตในสมัยสงคราม ไม่ได้รับการดองย้าให้คงอยู่ในความทรงจำของชาวญี่ปุ่นอย่างต่อเนื่อง ภายหลังจากที่ญี่ปุ่นพ่ายแพ้สงครามแล้ว ดังนั้น ในปัจจุบันขณะที่ผู้ศึกษาเดินทางไปสำรวจที่จังหวัดกาญจนบุรี เมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2545 และได้พยายามสอบถามเส้นทางที่จะนำไปสู้อนุสาวรีย์แห่งนี้จากชาวบ้านใกล้เคียง รวมทั้งตำรวจท่องเที่ยวที่มีสำนักงานอยู่ห่างจากอนุสาวรีย์ดังกล่าวเพียงประมาณ 500 – 600 เมตรกลับไม่มีผู้ใดรู้จัก แม้พยายามจะอธิบายรายละเอียดว่าเป็นอนุสาวรีย์ที่ญี่ปุ่นสร้างในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ก็ตาม ซึ่งแตกต่างจากกรณีสุสานทหารสัมพันธมิตร ทั้งสุสานทหารสัมพันธมิตรช่องไก่ และสุสานทหารสัมพันธมิตรดอนรักเป็นที่รู้จักของผู้คนส่วนใหญ่ในท้องถิ่นมากกว่า อย่างไรก็ตามเมื่อผู้ศึกษาได้เดินทางไปถึงอนุสาวรีย์ไทยานุสรณ์แล้วพบว่า สภาพของอนุสาวรีย์ไทยานุสรณ์ไม่ค่อยได้รับการดูแลและบำรุงรักษาเท่าที่ควร จนมองเห็นร่องรอยของความสึกกร่อนและเลือนของทั้งตัวอนุสาวรีย์ ป้ายจารึกคำไว้อาลัย และป้ายเช่นไหว้ต่าง ๆ อย่างชัดเจน ดังตัวอย่างในภาพที่ 8 ซึ่งในแต่ละปีมีเพียงเดือนมีนาคมเท่านั้น ที่สมาคมชาวญี่ปุ่นในประเทศไทยเดินทางมาร่วมชุมนุมเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ล่วงลับ

ศูนย์วิทยพัทยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

* เรื่องเดียวกัน, หน้า 11 - 12.

ภาพที่ 8: ภาพถ่ายด้านหน้าของอนุสาวรีย์ไทยานุสรณ์ที่สร้างด้วยปูน
ก่อเป็นแท่งสี่เหลี่ยมสอบขึ้น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ที่มา: พวงทิพย์ เกียรติสกุล, ภาพถ่ายจากอนุสาวรีย์ไทยานุสรณ์
จังหวัดกาญจนบุรี (10 กุมภาพันธ์ 2545)

อย่างไรก็ดีการถ่ายแพ้สงครามและการกระทำการอันโหดร้ายทารุณของกองทัพญี่ปุ่นสมัยสงครามมหาเอเชียบูรพา ยังคงเป็นความทรงจำผ่านทางรถไฟสายมรณะที่กลายเป็นประวัติศาสตร์บาดแผลซึ่งคนญี่ปุ่นในปัจจุบันบางคนอยากที่จะลืมหรือไม่อยากที่จะกล่าวถึง ดังจะเห็นได้จากปทานุกรมแนะนำสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจของไทย ซึ่งญี่ปุ่นพิมพ์เผยแพร่ ไม่ได้กล่าวถึงเรื่องราวของกองทัพญี่ปุ่นเลย กล่าวถึงเฉพาะจังหวัดกาญจนบุรีว่าตั้งอยู่ใกล้เขตแดนพม่า เคยเป็นฉากของภาพยนตร์เรื่อง "สะพานข้ามแม่น้ำแคว" มีนักท่องเที่ยวเดินทางไปเที่ยวชมสะพานและสวนสาธารณะในสุสานเป็นจำนวนมาก ในคำบรรยายได้ภาพประกอบสุสาน มีข้อความสั้น ๆ ว่าเป็นสุสานของทหารสัมพันธมิตรชาวอังกฤษ ดัตช์ และออสเตรเลีย ส่วนคำบรรยายได้ภาพสะพานข้ามแม่น้ำแควมีข้อความว่า สะพานนี้มีชื่อเสียงจากภาพยนตร์เรื่อง "สะพานข้ามแม่น้ำแคว" เวลาไม่มีรถไฟแล่นผ่านผู้คนสามารถเดินข้ามไปมาได้

ภาพที่ 9: ภาพและคำบรรยายสถานที่นำท่องเที่ยวในจังหวัดกาญจนบุรี

ที่มา: Toda Kyoko and Sato Akira, Thai: Tonoshimizukan, Japan: Shinchosha, 1990.

*แปลและสรุปความจาก Toda Kyoko and Sato Akira, Thai: Tonoshimizukan, Japan: Shinchosha, 1990.

ภาพที่ 10: ภาพสุสานทหารสัมพันธมิตรและคำบรรยาย
รายละเอียดสถานที่ท่องเที่ยวจังหวัดกาญจนบุรี

2 次世界大戦にちなんだみどころ。
①のコース+旧泰緬鉄道で溪流沿いの
トレイン・トレック
カンチャナブリやバンコクのホテルで②
のコースも申し込める。途中、溪谷を眺
めながらジャングル・レストランでラン
チをとる。

クワイ川橋 (69) RIVER KWAI BRIDGE (A1)

●市の中心地から約 4 km
第 2 次世界大戦中、日本軍はタイからミ
ャンマー(当時のビルマ)を結ぶ 415 km に
およぶ泰緬鉄道をわずか 10 カ月で完成さ
せた。工事の最難関がこの鉄橋建設で、
モンスーンやマラリア、食料不足で多く
の犠牲者が出たため「死の鉄道」ともよ
ばれた。連合軍による爆破のいきさつは、
「戦場に架ける橋」の映画で、クワイ川
マーチのメロディとともに記憶に残っ
ている人も多いだろう。今では列車の通過
は 1 日に 4 本くらいで、それ以外の時間
はみな普通に鉄橋の上を歩いており、の
どかな風景だ。向こう岸にはジャングル
が広がり、運がよければ象の水浴びを見
ることも。鉄橋周辺はみやげ物店が並ん
でいる。

日本人慰霊塔 (69) JAPANESE WAR MEMORIAL (A1)

クワイ川鉄橋の間際に立っており、関係
者の参拝も多い。

カンチャナブリ戦争墓園 (69) KANCHANABURI WAR CEMETERY (B1)

●カンチャナブリ駅から徒歩 5 分
●入場無料
広い敷地内に、泰緬鉄道の建設にたずさ
わって犠牲となった約 7,000 人の連合軍兵
士が眠っている。墓地内は手入れが行き
届き、1 年中花が咲き乱れている。四角
い墓標には、埋葬者の氏名や出身地、年
齢が刻まれ、今でもイギリスを中心に各
国から墓参の人が訪れる。

静かで美しい連合軍共同墓地

チュンカイ兵隊墓園 (69) CHUNG KAI WAR CEMETERY (B2)

●町から約 2 km、南クワイ・ノイ川ほとり
駅近くの共同墓地より規模は小さいが、
こちらの方がより美しい。樹木に囲まれ、
花が咲き乱れている墓地内には、鳥の鳴
き声しか聞こえない。

ジャエス戦争博物館 (69) JEATH WAR MUSEUM (B2)

●TAT から歩いて 15 分
●開館 / 8:30 ~ 16:30
●入場料 / B20

JEATH とは、Japan England Aus-
tralia, Thailand, Holland の略。当時
の捕虜収容所を再現した竹の小屋がその
ま博物館になっており、捕虜たちが描
いたスケッチや写真、日本軍の銃、剣、へ

カン
チャ
ナブリ

ที่มา: Japan Travel Bureau, (ed.), New Practical Pocket Guide.
Japan: JTB, 1999, p.69.

ส่วนในหนังสือแนะนำการท่องเที่ยวของ Japan Travel Bureau ซึ่งเป็นบริษัททัวร์ที่ใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งของญี่ปุ่น แม้ได้กล่าวถึงกองทัพญี่ปุ่นไว้บ้าง แต่พยายามหลีกเลี่ยงที่จะกล่าวถึงรายละเอียด ซึ่งเป็นความทรงจำในเชิงลบของกองทัพญี่ปุ่น โดยได้แนะนำจังหวัดกาญจนบุรีและสถานที่ท่องเที่ยวว่ากาญจนบุรีตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของกรุงเทพฯ อยู่ห่างจากกรุงเทพฯ ประมาณ 130 กิโลเมตร จังหวัดนี้อยู่ใกล้เขตแดนพม่า มีชื่อเสียงจากภาพยนตร์เรื่อง “สะพานข้ามแม่น้ำแคว” สร้างขึ้นโดยทหารญี่ปุ่นในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ในปัจจุบันเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจแห่งหนึ่ง ซึ่งมีสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญได้แก่

สะพานข้ามแม่น้ำแคว: ในสงครามโลกครั้งที่สอง ทหารญี่ปุ่นสร้างเส้นทางรถไฟเชื่อมระหว่างไทย – พม่า ระยะทางยาว 415 กิโลเมตร สร้างเสร็จภายใน 10 เดือน ช่วงที่สร้างลำบากที่สุดคือสะพานแห่งนี้ มีคนจำนวนมากเสียชีวิตโดยโรคมมาเลเรียและการขาดอาหาร จึงได้ชื่อว่าเป็นเส้นทางรถไฟสายมรณะ สะพานข้ามแม่น้ำแควถูกระเบิดจากทหารฝ่ายสัมพันธมิตรดังปรากฏในภาพยนตร์เรื่อง “สะพานข้ามแม่น้ำแคว”

สุสานสงครามกาญจนบุรี: ในพื้นที่กว้างใหญ่มีหลุมฝังศพทหารสัมพันธมิตร ประมาณ 7,000 ศพ ซึ่งเป็นผู้เสียชีวิตในการก่อสร้างทางรถไฟสายไทย – พม่า สุสานนี้มีการดูแลอย่างดี มีสวนดอกไม้ตลอดปี มีป้ายบอกชื่อ สถานที่เกิด และอายุ ปัจจุบันมีนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะชาวอังกฤษเดินทางมาเคารพหลุมฝังศพ

สุสานสงครามเขาช่องไก่: สุสานแห่งนี้มีพื้นที่น้อยกว่าสุสานสงครามกาญจนบุรี แต่จะสวยงามมากกว่าเพราะมีต้นไม้และดอกไม้จำนวนมาก อีกทั้งยังเงียบสงบจนได้ยินแต่เสียงนกเท่านั้น*

ตัวอย่างการแปลและสรุปความจากปทานุกรมและหนังสือที่เกี่ยวข้องที่ญี่ปุ่นพิมพ์เผยแพร่ดังกล่าวข้างต้น ได้สะท้อนให้เห็นว่าทฤษฎีชุดใหม่ที่สื่อออกจากฝ่ายญี่ปุ่นในปัจจุบันว่าส่วนใหญ่ยังคงหลีกเลี่ยงที่จะกล่าวถึงหรือยอมรับว่ากรรมกรและเชลยศึกสัมพันธมิตรต้องสูญเสียชีวิตจากความโหดร้ายทารุณของกองทัพญี่ปุ่น แต่ยังคงอธิบายสาเหตุการสูญเสียชีวิตว่ามาจากโรคภัยไข้เจ็บอีกเช่นเดิม หากมีแต่ทหารผ่านศึกชาวญี่ปุ่นบางคน โดยเฉพาะนาคาเซ ทากาชิ อดีตนายทหารล่ามแห่งกองทัพญี่ปุ่น สมัยสงครามมหาเอเชียบูรพา ที่ยังคงเดินทางกลับเข้ามายังประเทศไทยใน พ.ศ.2537 พร้อมกับ การจัดตั้งกองทุนเพื่อช่วยเหลืออดีตรกรรมกรก่อสร้างทางรถไฟสายมรณะ ชาวมลายู อินโดนีเซีย และ

---

*Japan Travel Bureau, (ed.), *New Practical Pocket Guide*. Japan: JTB, 1999, p.69.

อินเดีย ที่ยังคงมีชีวิตอยู่ในจังหวัดกาญจนบุรี ทั้งนี้หากเซ ทากาชิ ได้กล่าวถึงสาเหตุของการให้ความช่วยเหลืออดีตรบรกรเหล่านั้นไว้ว่าเป็นเพียงหนทางหนึ่งของการแสดงการขอโทษต่อผู้ได้รับความทุกข์ยากและเสียชีวิตที่หากเซสามารถจะกระทำได้ ดังคำพูดของเขาที่ว่า "This is just another way in which I can apologize to those who died or suffered"

สรุป

วาทกรรมว่าด้วยกองทัพญี่ปุ่นสมัยสงครามมหาเอเชียบูรพาอันเป็นความทรงจำผ่านทางรถไฟสายมรณะซึ่งได้รับการผลิตจากฝ่ายญี่ปุ่นและฝ่ายสัมพันธมิตร กลายเป็นวาทกรรมทางประวัติศาสตร์ 2 ชุด ที่มีการนำเสนอในมุมมองที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง แม้ดูจะเป็นการต่อสู้อย่างสงบไม่รุนแรงเหมือนเหตุการณ์ในสงครามมหาเอเชียบูรพาที่ผ่านมาแล้วก็ตาม แต่วาทกรรมว่าด้วยกองทัพญี่ปุ่นจากฝ่ายญี่ปุ่นเอง ยังคงหลีกเลี่ยงที่จะยอมรับประวัติศาสตร์บาดแผลอันเกิดจากความโหดร้ายทารุณของกองทัพญี่ปุ่นแม้ระยะเวลาได้ผ่านไปนานถึง 60 ปีแล้วก็ตาม แต่รอยแผลก็ยังไม่ยอมจางหายไปจากใจของพวกเขา ในทางตรงกันข้ามวาทกรรมว่าด้วยกองทัพญี่ปุ่นจากฝ่ายสัมพันธมิตรที่ผลิตผ่านสุสานทหารสัมพันธมิตรและพิพิธภัณฑสถานแห่งความทรงจำช่องเขาขาด กลายเป็นวาทกรรมหลักที่ยังคงผลิตซ้ำและตอกย้ำถึงความทารุณโหดร้ายของกองทัพญี่ปุ่นตลอดมา โดยอาศัยการผลิตผ่านการจัดพิธีรำลึกถึงเชลยศึกผู้เสียชีวิตจากประเทศสัมพันธมิตรต่าง ๆ ที่ได้มีการจัดพิธีขึ้นในทุก ๆ ปี

อย่างไรก็ตามเมื่อรัฐบาลไทยมีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวใน พ.ศ. 2523 โดยได้จัดงานสัปดาห์สะพานข้ามแม่น้ำแคว ซึ่งมีการแสดงแสงสีเสียงเป็นงานประจำปีที่จัดขึ้นระหว่างวันที่ 24 พฤศจิกายน ถึง 5 ธันวาคม ของทุกปี ในแต่ละปีจะมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวอังกฤษ ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ ซึ่งเป็นชาติฝ่ายสัมพันธมิตรในสมัยสงครามมหาเอเชียบูรพา และบางส่วนของนักท่องเที่ยวเหล่านั้นเป็นอดีตเชลยศึกที่ยังมีชีวิตอยู่ ได้เดินทางเข้ามาร่วมรำลึกถึงเพื่อนเชลยศึกที่ต้องเสียชีวิตลงบนเส้นทางรถไฟสายมรณะ การจัดงานของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยในลักษณะดังกล่าว แม้มิได้มีความประสงค์จะตอกย้ำให้เห็นถึงความโหดร้ายทารุณของกองทัพญี่ปุ่นโดยตรงก็ตาม แต่อย่างน้อยได้มีส่วนช่วยตอกย้ำถึงความโหดร้ายทารุณของสงครามที่ทั้งฝ่ายผู้กระทำและผู้ถูกกระทำยอมรับอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

* Nagase Takashi, "Japan's Lonely Hero" in *Captive of the River Kwae*, Bangkok: Micool Brooke and Merman Books Ltd., 1995, p.104.

บรรณานุกรม

เอกสารชั้นต้นที่ยังไม่ได้ตีพิมพ์

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร

- หจข., บก.สูงสุด 2.5.3/3 อนุกรรมการผสมประจำจังหวัดกาญจนบุรี (7 ม.ค. 2485 – 31 ม.ค. 2488).
- หจข., บก.สูงสุด 2.6.6/8 ฎีกาขอซื้อที่ดินที่บ้านท่ามะขาม จังหวัดกาญจนบุรี เพื่อสร้างอนุสาวรีย์ให้แก่กรรมกรสัญชาติต่าง ๆ ที่เสียชีวิตในการก่อสร้างทางรถไฟสายหนองปลาตุก เขตแดนไทย – พม่า (25 พ.ย. 2486 – 18 มี.ค. 2487).
- หจข., บก.สูงสุด 2.6.6/9 ฎีกาขอใช้ที่ดินในจังหวัดกาญจนบุรี (23 ธ.ค. 2486 – 23 ส.ค. 2488).
- หจข., (1) มท.3.1.4.10/83 การทำความเข้าใจว่าด้วยหลุมฝังศพ. (27 พ.ย. 2488 – 4 ธ.ค. 2494).
- หจข., (1) มท.3.1.4.10/90 การจัดที่ดินให้ฝ่ายอังกฤษใช้เป็นสุสานสงคราม (10 มี.ย. 2491 – 8 ก.ค. 2492).
- หจข., (1) มท.3.1.4.10/93 กิจการสุสานของทหารสหประชาชาติกาญจนบุรี (14 – 20 ต.ค. 2492).
- หจข., (1) มท.3.1.4.10/94 สถานเอกอัครราชทูตอังกฤษขออนุญาตดำเนินการก่อสร้างที่อยู่ของผู้ดูแลรักษาที่ฝังศพสงครามที่เขาสวนไถ่ (3 ส.ค. – 28 ธ.ค. 2493).
- หจข., (1) มท.3.1.4.10/97 การทำความเข้าใจว่าด้วยหลุมฝังศพสงครามกับฝ่ายบริติช (16 มี.ย. 2495 – 10 พ.ย. 2496).
- หจข., (1) มท.3.1.4.10/98 การขึ้นทะเบียนที่ดินสำหรับใช้เป็นสุสานสงครามเป็นที่ราชพัสดุ (9 พ.ย. – 3 ธ.ค. 2496).
- หจข., (1) มท.3.1.4.10/99 คณะกรรมการหลุมฝังศพแห่งจักรวรรดิประสงค์จะขอสร้างในบริเวณสุสานที่จังหวัดกาญจนบุรีและเขาสวนไถ่ (12 - 19 ม.ค. 2497).
- หจข., (1) มท.3.1.4.10/100 ความตกลงเรื่องหลุมฝังศพสงครามระหว่างไทย-จักรภพบริติช (12 ม.ค. 2497 – 10 มี.ย. 2501).
- หจข., (1) มท.3.1.4.10/104 เนเธอร์แลนด์ขอทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลุมฝังศพสงคราม (11 - 16 มี.ย. 2502).
- หจข., (1) มท.3.1.4.10/107 เปลี่ยนชื่อคณะกรรมการสุสานสงครามแห่งจักรวรรดิเป็นคณะกรรมการสุสานสงครามแห่งเครือจักรภพ (15 มี.ย. – 11 ก.ค. 2503).
- หจข., (1) มท.3.1.4.10/108 คณะกรรมการสุสานสงครามที่จังหวัดกาญจนบุรีขอใช้น้ำ (12 ม.ค. – 23 ก.พ. 2504).

ศูนย์สารนิเทศวิทยุ

คณะอักษรศาสตร์
สำนักงานบรรณานุกรม

99 วารสารอักษรศาสตร์ ปีที่ 31 (ก.ค. - ธ.ค. 2545)

เอกสารชั้นรอง

หนังสือภาษาไทย

- กาญจนบุรี, สมาคมสื่อมวลชนจังหวัด, เส้นทางรถไฟสายมรณะ...แม่น้ำแคว. กาญจนบุรี: สมาคมสื่อมวลชนจังหวัดกาญจนบุรี, 2536.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอสถ. วาทกรรมการพัฒนา: อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกลักษณะ และความเป็นอื่น. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิภาษา, 2543.
- แถมสุข นุ่มนนท์. เมืองไทยสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สายธาร, 2544.
- ไทย-ออสเตรเลีย, หอการค้า. อนุสรณ์สถานช่องเขาขาด ทางรถไฟสายไทย-พม่า. พิมพ์ครั้งที่ 7 กรุงเทพฯ: สมาคมหอการค้าไทย-ออสเตรเลีย, 2543.
- ธงชัย วินิจจะกุล. "การศึกษาประวัติศาสตร์แบบ Postmodern" ใน ลิมโคตรเหง้าก็เผาแผ่นดิน. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2544.
- นิธิ เอียงศรีวงศ์. ชาติไทย, เมืองไทย, แบบเรียนและอนุสาวรีย์ว่าด้วยวัฒนธรรม, รัฐ และรูปการ จิตสำนึก (ศิลปวัฒนธรรมฉบับพิเศษ). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2538.
- พรณี บัวเล็ก. จักรวรรดินิยมญี่ปุ่นกับพัฒนาการทุนนิยมไทยระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 1-2 (พ.ศ.2457-2484). กรุงเทพฯ: บริษัทคอมแพคท์พริ้นท์ จำกัด, 2540.
- มานิต นवलละอ. การเมืองไทยยุคสัญลักษณ์รัฐไทย. กรุงเทพฯ: บริษัทรุ่งเรืองรัตน์พริ้นติ้ง จำกัด, 2540.
- โยชิโกวาท โทชิฮารุ. ทางรถไฟสายไทย - พม่า ในสมัยสงครามมหาเอเชียบูรพา. กรุงเทพฯ: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, 2538.
- วรวิษ สุวรรณฤทธิ์. ประวัติศาสตร์เมืองกาญจนบุรี. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2543.
- _____. สงครามมหาเอเชียบูรพา: กาญจนบุรี. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2544.
- สายพิน แก้วงามประเสริฐ. การเมืองในอนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี (ศิลปวัฒนธรรมฉบับพิเศษ). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2538.

วิทยานิพนธ์

- ชัยณรงค์ พันธุ์ประชา. "การสร้างทางรถไฟสายมรณะ: ผลกระทบต่อภูมิภาคตะวันตกของไทย" วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2530.

บทความ

- ธงชัย วินิจจะกุล. "ความทรงจำกับประวัติศาสตร์บาดแผล: กรณีการปราบปรามนองเลือด 6 ตุลา 19" *รัฐศาสตร์สาร*. 19, 3, (2539) 15-49.
- ศิริรักษ์ ศิวารมย์. "ประวัติศาสตร์กับความทรงจำทางสังคม" *รวมบทความประวัติศาสตร์*. ฉบับที่ 19, (2540) 68-75.

หนังสือภาษาอังกฤษ

- Captive of the River Kwae*, Bangkok: Micool Brooke and Merman Books Ltd., 1995.
- Kanchanaburi : Spirit of the Death Railway and the River Kwai Bridge*. Nonthaburi: Indoor Design Co, Ltd, 1987.
- Foucault, Michel. *The Archeology of Knowledge*. New York: Pantheon Books, 1972.
- Stone, Amy. "The Bridge over the River Kwai" in *Death Railway and the Bridge over the River Kwai*. Bangkok: Siam Conception, 1982.

หนังสือภาษาญี่ปุ่น

- Japan Travel Bureau, (ed.), *New Practical Pocket Guide*. Japan: JTB, 1999.
- Toda, kyoko and Sato, Akira. *Thai: Tonoshimizukan*. Japan: Shinchosha, 1990.

อื่น ๆ

[http://www.rypn.org/Articles/010201 Kwai](http://www.rypn.org/Articles/010201%20Kwai).

พานอรามาวิดีโอ. สารคดีชุดโลกสีน้ำเงิน: ตอนทางรถไฟสายมรณะ. กรุงเทพฯ: บริษัทพานอรามาวิดีโอ, 2538.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย